

دانشگاه مجازی المصطفی

معاونت پژوهشی و تولید

گزارش نشست علمی پژوهشی

عنوان نشست	بررسی شخصیت پیرمغان در شعر حافظ و پیشینه آن در آثار عطار
موضوع نشست	زبان و ادبیات فارسی
سخنران	خانم دکتر نسیم کرامت (مدرس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه مجازی و دانشگاه آزاد اسلامی)
زبان ارائه	فارسی
زمان برگزاری	۱۴ تیر ۱۴۰۱
مکان برگزاری	تحت وب
تعداد شرکت کنندگان	۱۲۶ نفر آنلاین
لینک دسترسی به محتوای نشست	https://live.mou.ir/pbgs7eixnq6a/

متن نشست

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی شخصیت پیرمغان در شعر حافظ و پیشینه آن در آثار عطار

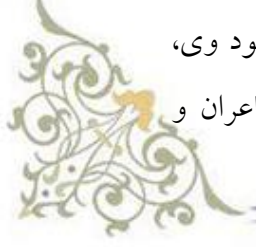
این نشست علمی در تاریخ ۱۴ تیرماه ۱۴۰۱ به همت معاونت پژوهش دانشگاه مجازی و گروه علمی زبان ادبیات فارسی برگزار گردید.

در زیر گزارشی از اهم موضوعات ارائه شده در این نشست علمی که بسیار کاربردی بود و مورد استقبال مخاطبان قرار گرفت، ارائه می گردد:

در ابتدا خانم کرامت به توضیح پیرامون ضرورت تحقیق راجع به پیرمغان پرداختند که درباره ی پیر مغان در آثار حافظ تا کنون مقالات فراوان و کتابهایی نیز نوشته شده است، در اغلب کتابهای مربوط به حافظ هم، معمولاً بخشی به مسئله ی پیر و پیر مغان او اختصاص یافته است. هر کسی از ظن خود یار این شاعررند بلند آوازه شده، پیر او را به گونه ای تعبیر کرده است. آنچه در این خصوص جالب توجه مینماید این است که نظرات راجع به این پیر در دیوان حافظ گاه چنان متضاد است که جز افزودن حیرت حاصلی برای مخاطب در بر ندارد. رنگین کمان این نظرات گوناگون، از خدا تا زرتشت را در بر میگیرد. متأسفانه بسیاری از کسانی که در این باره اظهار نظر کرده، مطالبی نوشته اند، افرادی غیر متخصص در حوزه پژوهش ادبیات

بوده اند، و همین علت موجب بروز این همه اختلاف نظر در این باب و به وجود آمدن طیفهای گوناگونی از نظرات شده است. گروهی حافظ را کاملاً بیدین و یا از گروندگان به آیین زرتشت به حساب آورده اند در حالی که گروهی دیگر به عکس او را از روحانیون و عارفان والا مقام شمرده اند. برخی افراد که علاقه ی وافری به فرهنگ باستانی ایران دارند، از ترکیب پیر مغان فقط بخش «مغ» را مد نظر قرار داده و تمام هم خود را بر این پایه بنا نهاده‌اند که حافظ را با آیین مزدیسنا و کیش مهر و زرتشت پیوند دهند و حتی بعضی از آنان چون ابوالقاسم پرتو نویسندگی کتاب «پیر مغان» او را - به تعبیر خودش - از روشن گشتگان و پیروان آیین زرتشت معرفی کرده اند و در نظر امثال ایشان پیر مغان فردی جز زرتشت نیست.

استاد محترم بعد از بیان مقدماتی به بررسی اجمالی عرفان و تصوف و ادبیات قلندری و مغانه پرداختند که اول از همه لازم است گفته شود که پرواضح است که هیچ شاعر و اندیشمندی نیست که از باورهای غالب و سنت های ادبی و فرهنگی زمانه خود و قبل از آن پیروی نکرده باشد. پس ابتدا باید سنت های ادبی و باورها و عقاید غالب دوره حافظ و پیش از آن را شناخت، به خصوص که حافظ میراث دار پیشینیان خود است و به گفته محمد گل اندام، جامع دیوان حافظ، سبب جمع آوری نکردن اشعار شاعر توسط خود وی، اشتغال او به مطالعه دواوین فارسی و عربی بوده است و از همین رو تاثیرپذیرفتن حافظ از شاعران و

اندیشمندان پی از خود تقریباً غیرممکن به نظر می‌رسد. بدین منظور بهتر است ابتدا به پیشینه کاربرد اصطلاحات مغانه که بخش مهمی از ادبیات و به ویژه شعر عرفانی ایران را شامل می‌شود، نظری انداخت و مسائل و اعتقادات کلی عرفانی را بررسی کرد. همچنین توجه به بعد اجتماعی و فرهنگی دوره زندگی حافظ را نیز نباید از نظر دور داشت.

آغاز تصوف را نمی‌توان دقیقاً به زمان یا فرد خاصی نسبت داد، اما زمینه‌های اولیه‌ی تشکیل آن در نخستین دهه‌های پس از صدر اسلام به چشم می‌خورد. پس از فتوحات زمان خلیفه دوم که سرزمینها و ثروت فراوانی به قلمرو و خزانه مسلمین افزوده بود، عده‌ای از صحابه و مؤمنان راستین در اعتراض به تجمل‌گرایی افراطی زمامداران و اطرافیانشان، شیوه‌ی زهد، ساده‌زیستی و نیز توجه به آموزه‌های دین را برگزیدند.

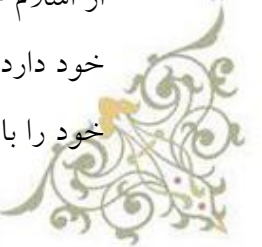
استاد محترم در بخش دیگری از سخنان خود بعد از بیان زمان آغاز تصوف به تعریف و توضیح رویکرد تصوف پرداختند که تصوف در تعریف صوفیان متقدم، ترک تکلف و دوری از قیود دست و پاگیر زندگی بود. ابوسعید به نقل از پوشنجی آورده است: «التصوف ترک التکلف» و ابوسعید در تعریف این تکلف می‌گوید: «هیچ تکلف تو را بیش از تویی تو نیست. چون به خویشتن مشغول گشتی از او بازماندی. (همان) از این رو صوفیان، بزرگترین تکلف را خودی خود و یا همان توجه به نفس و امیال آن میدانستند و لذا اکثر اعمالشان در جهت تسلط بر نفس و رهایی از آن بود. صوفیان اولیه برای نیل به این هدف، ریاضت‌کشی و زهد را برگزیده بودند.

در ادامه دو مکتب اصلی صوفیان را میتوان به مکتب بغداد و مکتب خراسان اشاره کرد که دو نوع عرفان به مرور زمان شکل گرفتند که عرفان عابدانه و عرفان عاشقانه نام گرفته شدند.

استاد محترم به بعد از توضیح تاریخ تصوف و نحوه شکل‌گیری صوفیان و بیان عمل و دیدگاه آنان به فرقه‌های انحرافی ایجاد شده بر اثر افراط و تفریط‌های که در بین صوفیان بود اشاره کردند که از جمله اینان می‌توان به فرقه قلندریه و ملامتیه.

استاد محترم به توضیح ادبیات مغانی پرداختند با این بیان که ادبیات مغانه شاخه‌ای از قلندریات است که در آن اصطلاحات مربوط به مغان نقش پررنگی دارد. اصطلاح ادبیات مغانه را اول بار «شفیعی کدکنی» مطرح کرده و در مقدمه کتاب «تازیانه‌های سلوک» توضیحاتی راجع به آن ارائه کرده است. مغان اغلب به عنوان پیشوایان زرتشتی شناخته و مشهور شده‌اند و در این معنا از آنان با عنوان موبدان نیز یاد شده است.

در اصطلاح عرفانی، این واژه اگرچه ظاهر کفرآمیز خود را حفظ کرده، در عین حال با معانی و جایگاه پیش از اسلام خود نیز ارتباط برقرار کرده است. به گونه‌ای که پیر مغان هم جنبه‌ی رازدانی و هدایتگری را در خود دارد (مغان: طبقه‌ی روحانیون) - و جام جم هم به همین جنبه‌ی رازدانی اشاره می‌کند - و هم ارتباط خود را با شراب و آتش حفظ کرده است، به طوری که در اکثر مواردی که از مغ و پیر مغان سخن گفته

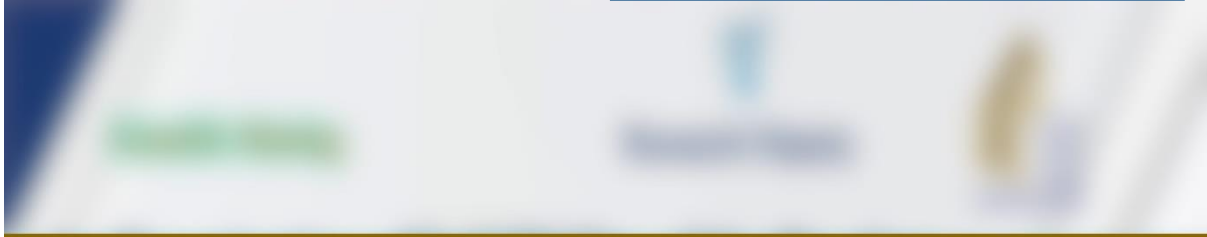

شده، حضور شراب نیز به چشم میخورد. ضمناً خود جام جم هم در اصل جام شراب بوده که ویژگی اسرارنمایی داشته است. پیرمغان در ادبیات عرفانی و در اصطلاحات صوفیه اغلب به معنای «عارف کامل» و «مرشد» به کار رفته است و معمولاً بالاترین مقام عرفانی و روحانی را داراست. در بخش پایانی استاد محترم به توضیحاتی پیرامون شیخ صنعان، عین القضاة و... پرداختند و به سوالات مخاطبین آنلاین پاسخ های لازم را ارائه دادند.

مستندات نشست

دانشگاه مجازی المصطفی

نشست علمی پژوهشی

سخنران علمی

دکتر نسیم کرامت
مدرس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه مجازی المصطفی
و دانشگاه آزاد اسلامی

بررسی شخصیت پیر مغان در شعر حافظ و پیشینه آن در آثار عطار

- * نگاهی به شخصیت محوری پیر مغان در اشعار حافظ
- * بررسی شیخ صنعان در منطق الطیر عطار
- * پیر خرابات در غزل های عطار
- * عرفان عابدانه و عاشقانه

سه شنبه ۱۴ تیرماه ۱۴۰۱

ساعت ۱۱:۳۰

live.mou.ir/research

لینک شرکت در نشست

همراه با اعطای گواهی

معاونت پژوهش و نوآوری

دانشگاه مجازی المصطفی

www.mou.ir

۰۲۵-۳۲۱۱۴۱۷۸-۱۷۹

Adobe Connect - بررسی شخصیت بیرمغان در شعر حافظ و بیشینه آن در آثار عطار-دکتر حامد کرامت-14 تیر 1401

در این حال ترسازاده به او گفت که اینک در راه عشق پخته شدی و سپس در ازای طلب وصل از سوی شیخ، از او کابین خواست. شیخ نیز به جهت فقدان سیم و زر پذیرفت که یک سال خوگینای کند. مریدان در کار شیخ فرو ماندند و عزم بازگشت به سوی کعبه را نکردند.

شیخ در کعبه مریدی خاص داشت که در زمان عزیمت شیخ به روم در کعبه نبود. وقتی مریدان بازگشتند وی حال شیخ را از آنان جویا شد و پس از شنیدن شرح واقعه به ملامت مریدان برخاست که چرا شیخ را رها کرده‌اند و به تبعیت از او مذهب ترسایان را در پیش نگرفته‌اند، زیرا که بنیاد عشق بر بدنامی است در حالی که آنان از بدنامی ترسیده‌اند. در نهایت مریدان به روم باز می‌گردند و پنهان از شیخ چهل روز معتکف می‌شوند و با تضرع و زاری از خداوند می‌خواهند که شیششان را از این عقیبه دشوار نجات دهد.

پس از چهل شب تیر دعای مریدان بر هذف می‌نشیند. مرید خاص، پیامبر (ص) را در خواب

با سلام
دبیر اطلاعات خواسته شده را ثبت نمایند زیر ل یافت گواهی در یرا
<https://survey.porsline.ir/s/Y9z64So>
نکته مهم: به منظور دریافت گواهی این نشست در وارد کردن ایمیل خود دقت نمایند چنانچه ایمیل اشتباه یا ناقص

1:25:06/1:44:17

Adobe Connect - بررسی شخصیت بیرمغان در شعر حافظ و بیشینه آن در آثار عطار-دکتر حامد کرامت-14 تیر 1401

جدول های مربوط به بسامد پیر و مشتقات آن در آثار چهار شاعر مذکور

۸-۱- عطار

توجه: در آثار عطار تشخیص این که مقصود از پیر، پیر مرد پند دهنده است یا پیر طریقت و تصوف دشوار می‌نماید. در ازای آمار جدول‌ها سعی بر این بوده که تا حد ممکن از احتساب پیر مردان پند دهنده پرهیز، و فقط پیر به معنی آنچه در عرفان و تصوف آمده است، در نظر گرفته شود. (پیران قلندری و غیر قلندری)

۸-۱- الهی نامه

«الهی نامه ی عطار»

ترکیبات پیر	تعداد	توضیحات

با سلام
دبیر اطلاعات خواسته شده را ثبت نمایند زیر ل یافت گواهی در یرا
<https://survey.porsline.ir/s/Y9z64So>
نکته مهم: به منظور دریافت گواهی این نشست در وارد کردن ایمیل خود دقت نمایند چنانچه ایمیل اشتباه یا ناقص

1:34:06/1:44:17

Adobe Connect - بررسی شخصیت بیرمغان در شعر حافظ و پیشینه آن در آثار عطار-دکتر خانم کرامت-14 تیر 1401

مغز معنی نشست دربار با.pdf

حافظ «شیخ صنعان» را از عالی ترین نمونه های «قلندر» می داند و با اینکه در بسیاری از موارد اشاره او به شیخ صنعان به تلویح بوده، در این مورد به صراحت نام او را ذکر کرده است:

گر مرید راه عشقی فکر بدنامی مکن   شیخ صنعان خرقه رهن خاله ی خمّار داشت
وقت آن شیرین قلندر خوش که در اطوار سیر   ذکر تسبیح ملک در حلقه ی زَنّار داشت
(دیوان حافظ)

جدول های مربوط به بسامد پیر و مشتقات آن در آثار چهار شاعر مذکور
۸-۱ عطار
توجه: در آثار عطار تشخیص این که مقصود از پیر، پیر مرد پند دهنده است یا پیر طریقت و تصوف

Notes 17
با سلام
دبیر اطلاعات خواسته شده را ثبت نمایند که زیر ل یافت گواهیدر یرا
<https://survey.porsline.ir/s/Y9z64So>
نکته مهم: به منظور دریافت گواهی این نشست در وارد کردن ایمیل خود دقت نمایید چنانچه ایمیل اشتباه یا ناقص

Video (1)
karomat

Chat (Everyone)
<https://survey.porsline.ir/s/Y9z64So>
صحبت اصداق دست چای خورت دل ن بجزوه می ج
دیوان رود فرشته تر آوی جو سینه
قد نیم یوسدا طبع و وصل قد نغم ۰۶ ۱۱۷۰
ا عطوب است و مشک و مشک
pajohesh Department 2: با شک و وصل
لی شاد
11378: خدا اقرت به خدا استاد ارجمند
با تشکر: 13453-mohsen-rahmati
خدا اقرت باغیر حسن جودای ی 13227
با تشکر: asadi12546
سیاسنگارم: 11300
ماه وصل نشست که متوجه شدم او پس که صدا هه ۰۶ ۱۱۷۰
ع و وصل
12323, 12625 are typing...

Attendees (79)
Active Speakers
Hosts (2)
pajohesh Department
pajohesh Departm...
Presenters (1)
karomat
Participants (76)
11271
11283alavipayam
11300
11320
11328
11355

1:41:00/1:44:17

